

СТАНОВИЩЕ

на Костадин Рабаджиев, д.и.н., професор по Класическа археология, член на Научно жури назначено със заповед на Директора на НАИМ при БАН (№ I 221/29.03.2023 г.), по защита на дисертацията на проф. д-р Венцислав Николов Динчев за присъждане на научната степен „доктор на науките“ в професионално направление: 2.2. История и Археология, обявено за нуждите на Секцията за антична археология на НАИМ при БАН.

1. Обявената защита на дисертацията на проф. Венцислав Динчев е организирана по решение на НС на НАИМ при БАН (протокол №59/28.03.2023). Основание за неговото допускане до процедурата за защита е депозирана справка, че изпълнява минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ. Венцислав Динчев е завършил специалност История със специализация по Археология в СУ „Св. Климент Охридски“ (1985), тема на доктората му в НАИМ – БАН е: *„Селищното развитие през късноантичната епоха (IV – VI в.) в Тракия и Дакия (по археологически данни)“* (1996). Научната си кариера той започва като научен сътрудник в Секцията за антична археология в НАИМ – БАН, старши научен сътрудник/ доцент (2002), професор (2015). Дисертацията, която В. Динчев е предложил за защита в настоящата процедура е със заглавие: *„Некрополът край кв. Бенковски, София, и късноантичните некрополи в днешна България“*. Отделно е приложен списък с научни публикации, които да допълнят представата за научната му активност и основанието да бъде гласуван от научното жури за „доктор на науките“.

2. Монографията, с която В. Динчев участва в конкурса, е построена върху лични наблюдения в процеса на археологически разкопки. Условно тя е двусъставна: първата е първична публикация на некропола край кв. Бенковски, втората е построена върху анализа на обекта край Бенковски и представлява дискусия за късноантичните некрополи на територията на България. Но тези части не са разделени, а отделните елементи на некрополите: наземни съоръжения, гробни ями, обряд и инвентар са разгледани паралелно. Това съчетаване на първична публикация с аналитична част, която дискутира публикувания обект, но във всеобхватността на сходни примери, не е необичайна археологическа практика и е от полза за научната общност, която получава достъп до нови данни, анализирани и синтезирани в една обобщена картина. Всъщност публикуването на археологическите разкопки в тяхната цялост е наложило включването в анализа и в монографията на специалисти – антрополози (§5; §6.1; §9) и нумизмат (§7.3), което също е допустимо за докторска защита според правилниците на БАН и НАИМ.

Самото изследване е в две книги: текст и приложения. Текстът е структуриран по логиката на анализа – некрополът в кв. Бенковски е разгледан в първата част, неговото местоположение (1.1), методика и етапи на проучване (1.2).

Втората част е посветена на неговата пространствена организация като вторичен в могилен насип (2.1), съпоставен с късноантичните некрополи в България (2.2). В третата част са разгледани наземните съоръжения в некропола (3.1) и техните паралели (3.2). В четвъртата част са гробните ями от некропола (4.1) и отново техните паралели в сравнителен анализ (4.2). Петата част е дело на антрополози с представена антропологическата характеристика на некропола; в шестата е дискутиран погребалният обред в некропола (6.1) в съавторство с антрополози, а съпоставката му в сравнителен анализ с паралели от българската територия е на В. Динчев (6.2). Гробният инвентар е представен в седмата част (7.1), отново съпоставен с късноантичните некрополи (7.2), а сравнението е използвано, за да се постигне характеристика на инвентара в некропола, без монетите (7.4), отделно са представени и монетите от некропола в съавторство с проф. Дочка Аладжова (7.3), а в края на тази част е каталогът на находките (7.5). Последна е заключителната част, посветена на хронологията на некропола (8.1) и проблемът с етническата интерпретация на късноантичните некрополи (8.2), също за етническата интерпретация на некропола при Бенковски (8.3), за неговия селищен контекст и социална характеристика (8.4). Първата книга приключва с Каталог на гробовете от некропола (9), изработен в съавторство, също и списък на ползваната литература.

Книгата с приложенията включва образи: снимки на обекти и теренни ситуации, карти, планове, чертежи, профили (1-39); таблици с данни и графики (I-XVI); табла с гробен инвентар и находки (А-Д); табла с гробове в снимки и заснемания (1-128).

Дисертацията е мащабно по обхвата на анализирания материал съчинение, проследени са всички достъпни елементи на некропола, гробните конструкции, обредните действия (в материални свидетелства) и гробен инвентар; осветлени са възможните пътища за постигане на знание за общността, която е създала некропола и времето, когато това се е случвало; прилагани са достъпните методи, включително и радиовъглеродно датироване. Работата впечатлява със скрупулъозния подход към анализа, в прецизното боравене с коментиранията ситуации, в сложния баланс на възможните отговори, постигнати в съгласие с известното и не на всяка цена! Това, разбира се, е резултат от много добро познаване на материалния свят на общността и епохата, но във виждането ми написаното е триумф на археологията като метод за постигане на познание за миналото. Особено значими и интересни са обобщителните разсъждения върху етническата интерпретация на некропола, видяна в динамичната етническа карта на района и Балканите във времето след края на IV век (8.2, стр. 257 сл.). Тук аз бих добавил за нуждата от дискусия върху християнизацията на погребалния ритуал, която се случва по същото време и информация за която тук е поднасяна многократно. Но липсва обобщена картина на тази промяна, защото наблюденията подсказват за по-видима християнизация в градските некрополи, отколкото в селските райони, където са

съхранени езически реликти (стр. 295), а това, струва ми се, насочва към идеята за официализиране на християнството от градските центрове към малките общности. Разбира се това е проблем, който би усложнил и без това трудната картина, той би изисквал не само темпорално и социално, но и етническо разграничаване, пък съзнавам, че отмества от целта на написаното. Затова и бих заявил, че предложената за обсъждане дисертация е впечатляващо свидетелство за възможностите на археологическата наука и признание за един от най-изявените нейни представители!

Депозираният автореферат е съставен съгласно изискванията и отразява отчетливо структурата и достиженията на дисертационния труд.

3. Венцислав Динчев е утвърден изследовател със знаков принос в науката за древността, уважаван член на родната археологическа колегия. Приложеният списък с публикации впечатлява с обема си – монографии (7), брошури (2), студии и статии (69), рецензии (1), статии в енциклопедични издания и каталози (12), съобщения (40). Но изобилието не е в броя на текстовете, а в богатството от идеи и в широкия ареал, в който се води дискусиата, в пълнотата на обхванатите в анализа извори и в старанието да се избягват отговори, които не са потвърдени в синтезираните изводи.

Значителна част от написаното са публикации на археологически проучвания и резултати от лично наблюдение – пет от монографиите са такива и в тях В. Динчев, в някои в колектив, е поднесъл нов изворов материал от археологически ситуации и артефакти, но и своя прочит на проученото, постигнат със знание за епохата и културната среда.

Другите текстове, дискутирани тук като изследвания и проблемни търсения, се отнасят предимно по темата за селищната археология, обобщена в римските и ранновизантийски провинции в района на Долен Дунав и проследена в динамиката на прехода от Римската империя към Източно-Римската (Ранна Византия). В тях се откроява дискусиата за града, която е сред най-значимите и най-успешни теми в научните занимания на В. Динчев, с класификация на градовете, диференциране във форми на градското устройство и начин на живот, както и отделни градски центрове (III-6, 7, 8, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 44, 47, 55, 56, 58, 68, 69). Тук присъства и архитектурата на градския център (III-42, 43, 45), жилищното устройство и градската архитектура (III-26, 28, 39, 48). А специално бих подчертал темата за града и църквата (III-59, 62, 63), проследена и в монографията за Сердикийската Св. София (I-6). Като елементи от селищното устройство са разгледани резиденциалните центрове в късната империя (I-2, 7; III-33), укрепените средища и крепости (I-3, 4; III-12, 36, 40), също социалната и семейна структура в укрепените средища (III-5, 20). А в по-глобален поглед и промените във военната доктрина на Империята по Долния Дунав през V-VI в. (III-10, 49, 53). Включени са и полуградските неукрепени селища (III-4), но

особено внимание той е отделил на селата, на етническата и религиозна интерпретация на селското население (III-9, 18, 22, 24, 29, 31, 32).

Част от текстовете са писани в съавторство – две от монографиите са такива, шест от студиите и статии, пет от текстове в каталози на изложби и пет в научните съобщения. А това не бива да изненадва, тъй като археологическото проучване е колективно дело, затова и очаквано заключителната част, каквато е публикацията, да е също колективна. Освен това публикуването на археологическите комплекси предполага участие на различни специалисти – нумизмати, антрополози, което оформя авторския колектив. Но също е проява и на колегиалност, върху която В. Динчев гради професионалните си отношения.

Написаното разкрива проф. Венцислав Динчев като изследовател, концентриран върху научната проблематика, която той разработва мащабно и в дълбочина. Близко 1/3 от студиите и статиите са на чужд език, предимно на английски, не малко от тях в престижни, реферирани издания. А ясно свидетелство за приносите на написаното са многобройните (над 1 000) цитирания в научната книжнина, което ясно демонстрира как текстовете са се превърнали в основна и задължителна литература за времето на Късната античност в българските и балкански земи.

* * *

4. В заключение бих потвърдил казаното за несъмнения принос на написаното от проф. Венцислав Динчев, израз на неговите възможности да анализира материалния свят и да синтезира убедителни реконструкции на минали ситуации, събития, общества. Но акцентът тук бих поставил върху овладенията в дълбочина възможности на археологическата интерпретация, на работата с археологическите извори и методи на терен, и в кабинета, на стриктното придържане към известното, за да постигне възможната истина, не желаната... Това впечатлява и досегът до такива текстове носи радост от постигнатото. Всъщност и това е основанието ми да гласувам положително за присъждането на **проф. д-р Венцислав Динчев** на научната степен „*доктор на науките*“.

15 юли, 2023 г.

Костадин Рабаджиев